

Юхимчук А.О. Підготовка вчителів початкової школи до впровадження інтегрованого навчання // Андрагогічний вісник. Житомир: Вид. ЖДУ ім. І.Франка, 2019. Вип. 10. 170 с. С. 165-170 URL http://library.zu.edu.ua/andragogichnyi_visnyk.html

УДК 378.7

Юхимчук А. О.,
магістрант
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)
anastasiia.yukhymchuk@gmail.com
ORCID: 0000-0003-3957-8857

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ

У статті проаналізовано сутнісні характеристики феномену інтеграції та основні етапи його розвитку як педагогічного явища. Розглянуто деякі аспекти проблеми готовності вчителів до практичної реалізації інтегративного підходу в початковій школі. Визначено ряд умов, за яких повинна здійснювати професійно-педагогічна підготовка студентів для успішного впровадження інтеграції в освітньому просторі.

Ключові слова: інтеграція, інтегративний підхід, інтегроване навчання, міжпредметні зв'язки, інтегрований урок, професійно-педагогічна підготовка.

В статье обозначены сущностные характеристики феномена интеграции и основные этапы его развития как педагогического явления. Рассмотрены некоторые аспекты проблемы готовности учителей к практической реализации интегративного подхода в начальной школе. Определены условия, при которых должна осуществляться профессионально-педагогическая подготовка студентов для успешного введения интеграции в образовательное пространство.

Ключевые слова: интеграция, интегративный подход, интегрированное обучение, межпредметные связи, интегрированный урок, профессионально-педагогическая подготовка.

The article outlines the essential characteristics of the integration phenomenon and the main stages of its development as a pedagogical phenomenon. Some aspects of the problem of readiness of teachers to practical implementation of the integrative approach in primary school are considered. The list of conditions for which students should carry out vocational and pedagogical preparation for the successful introduction of integration in the educational space are determined.

Key words: *integration, integrative approach, integrated education, interdisciplinary links, integrated lesson, vocational and pedagogical preparation.*

Постановка проблеми в загальному вигляді. Беручи до уваги процес інтенсивного розвитку поліінформаційного суспільства, однією з основних проблем сучасної освіти є протиріччя між значним обсягом знань і обмеженими часом для їх засвоєння та людськими можливостями. Державний стандарт початкової освіти (2018 р.) передбачає вирішення зазначеної проблеми шляхом повної або часткової інтеграції різних освітніх галузей, що відображається в типових освітніх програмах та освітній програмі закладу загальної середньої освіти [1, с. 8]. Використання інтегративного підходу набуває особливого значення в умовах упровадження Концепції Нової української школи в цілому, зокрема й реформування початкової ланки освіти, що передбачає орієнтацію на розвиток ряду ключових компетентностей кожного учня [2, с. 21–22]. У цьому контексті варто зазначити, що компетентність як результат діяльності учнів формується на основі інтегрального змісту початкової освіти. За таких обставин підвищуються вимоги до професійної підготовки висококваліфікованих учителів початкової школи задля ефективного впровадження інтегративного підходу, що зумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Аналіз основних досліджень і публікацій демонструє широкий інтерес наукової спільноти до вивчення проблеми інтеграції в освітньому просторі. Ураховуючи складність інтеграції як процесу, дослідження цього явища відбувалося комплексно з позиції різних наук, зокрема, педагогами-класиками (Я.-А. Коменський, Й.-Г. Песталоцці, К. Д. Ушинський), радянськими науковцями (М. О. Данілов, І. Д. Зверєва, В. Г. Максимов, М. М. Скаткін), психологами (Ю. А. Самарін,), ученими-методистами (В. Г. Горецький, Н. Н. Светловська, Ю. М. Колягін). Сучасні дослідження проблеми інтеграції висвітлено в роботах В. П. Андрущенко, О.В. Вознюка, С. У. Гончаренка, І. А. Зазюна, М. Ю. Прокоф'євої та інших. Важливим поштовхом до активних досліджень інтегративного змісту освіти стало створення Державного стандарту загальної середньої освіти в Україні під керівництвом С. У. Гончаренка, О. І. Ляшенка, Ю. І. Мальованого, О. Я. Савченко, що стало причиною створення програм інтегрованих курсів для початкової школи, наприклад, інтегрованого курсу "Мистецтво" (авторські колективи під керівництвом Л. М. Масол, О. П. Щолокової). Як свідчить практика, незважаючи на достатню кількість інформації щодо інтегрованого навчання в початковій школі, усе ще спостерігається недостатність досліджень проблем підготовки педагогічних працівників в умовах реалізації інтегративного підходу.

Мета статті: розглянути основні аспекти підготовки вчителів початкової школи до впровадження інтегрованого навчання.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Дослідження міжпредметних зв'язків як передумови

інтегрованого навчання в психолого-педагогічній теорії здійснювалося науковцями різних історичних періодів і продовжується сучасною науковою громадою, проте обґрунтування окремих аспектів здійснив дидактик

Я. А. Коменський, який відстоював думку про те, що все в навколишньому світі знаходиться в тісному взаємозв'язку та має викладатися в школі в тому ж самому зв'язку. Іншими словами, формування стійкої системи знань неможливе без урахування взаємозалежності між навчальними предметами. Саме Я.-А. Коменський одним із перших звернув увагу на можливість упровадження інтеграції та окреслив шляхи її реалізації в освітньому просторі.

Іншою ключовою постаттю в розвитку досліджень проблеми інтеграційного підходу став К. Д. Ушинський, який наголошував на тому, що під впливом навчання формується духовний розвиток дитини, однак під час окремого викладання предметів цей процес є неможливим. Лише за умов органічного поєднання всіх знань та ідей різних наук відбудеться формування власних поглядів на життя та оточуючий світ.

Періодом інтенсивних досліджень розвитку інтеграційних процесів в освіті стало XX століття, яке А. Г. Данилюк умовно поділяє на три якісних етапи в окресленому напрямі.

Початок XX ст. пов'язується з виокремленням двох протилежних принципів – предметності та комплексності. Зазначимо, що принцип комплексності передбачав інтеграцію міжпредметних знань довкола окремих життєвих проблем.

У 50-70-х рр. XX ст. відбувається зміна підходів до розуміння принципів предметності й комплексності як складових інтеграції. Дослідники вважають, що комплексність розвивається в межах предметності та поступово проявляється у формі міжпредметних зв'язків. Саме в цей час було обґрунтовано міжпредметність як принцип дидактики, що вплинуло на якісні зміни в характері освіти.

Третій етап розвитку досліджень інтегрованих процесів відбувався в 80–90-х рр. XX ст. й відзначився трансформацією поняття «міжпредметні зв'язки» в «інтеграція», яке набувало значення способу формування гармонійно розвиненої особистості [6, с. 179].

Таким чином, поняття "інтеграція" розглядається як результат накопиченого досвіду розвитку інтеграційних процесів в освітньому середовищі, проте сучасне тлумачення цього поняття має різноманітні варіанти.

В "Академічному тлумачному словнику української мови" під поняттям «інтеграція» розуміють об'єднання чого-небудь в єдине ціле [3, с. 35]. "Термінологічний словник з основ підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів післядипломної педагогічної освіти" за редакцією Є. Р. Чернишової пояснює це поняття як сторону процесу розвитку, пов'язану з об'єднанням у ціле раніше різнорідних частин та елементів. Процеси інтеграції можуть мати місце як у рамках уже сформованої системи (у цьому

випадку вони ведуть до підвищення рівня її цілісності й організованості), так і в разі виникнення нової системи з раніше незв'язаних елементів [7; 56]. Отже, довідникові видання трактують поняття «інтеграція» як об'єднання певних частин.

Серед науковців варто відзначити М. Ю. Прокоф'єву, яка на основі контент-аналізу виділила основні характеристики інтеграції:

- як явище, що має двоєдину природу й виступає, з одного боку, як процес, а з іншого – як результат;
- як стан цілісності, що має такі якісні характеристики, як взаємозв'язок, взаємодія та взаємопроникнення, взаємозалежність;
- як процес злиття в єдине ціле раніше диференційованих елементів, що призводить до нових якісних і потенційних можливостей цієї цілісності, а також змін властивостей самих елементів;
- як якості функціональної умови існування й рівноваги системи, а також механізму її розвитку [6, с. 180].

З позиції інтеграції змісту освіти визначено напрями дослідження різних аспектів інтеграції, зокрема підготовки вчителів початкової школи до впровадження інтегрованого навчання.

У сучасній системі вищої освіти України існують певні проблеми підготовки студентів педагогічних навчальних закладів. Демократичні процеси в країні вимагають креативних та вмотивованих педагогів із високим рівнем професіоналізму, здатних реалізовувати реформи в сучасній освітній системі України. Зокрема, враховуючи вимоги Державного стандарту початкової освіти, процес запровадження Концепції Нової української школи та загалом те, що дисципліни в початковій школі є в широкому розумінні інтегрованими курсами, підготовка майбутніх учителів до впровадження інтегрованого навчання залишається важливим завданням і потребує змін.

У контексті інтегрованого навчання основним умінням, яким на кінець навчання повинен володіти студент, є здатність до об'єднання окремих частин різних предметів для їх цілісного викладання. Так, І. О. Большакова виділяє декілька напрямів, за якими потрібно здійснювати підготовку майбутнього вчителя до впровадження інтегрованого навчання. Серед них звернемо увагу на формування в студентів уміння реалізовувати міжпредметні зв'язки на уроках, ознайомлення з особливостями проведення інтегрованих уроків у процесі вивчення дидактики, методик навчання окремих дисциплін або введення окремого спецкурсу та впровадження спецкурсів з підготовки до викладання окремого інтегрованого курсу для початкової школи [5, с. 148].

Окрім цього, виділено ряд психолого-педагогічних умов, що забезпечують готовність майбутніх учителів початкової школи до впровадження інтеграції. Зокрема, комплексне вивчення дисциплін психолого-педагогічного та методичного характеру та вивчення різних форм, методів формування наукових уявлень і понять під час упровадження інтегрованого навчання з використанням інформаційно-комунікаційних

технологій. Окрім того, адміністрація педагогічного навчального закладу має змогу проводити інтегровані лекції та спецкурси, метою яких є формування розуміння міжпредметних зв'язків між різноманітними поняттями [5, с. 148–149].

Варто зауважити, що успішність упровадження інтегрованого підходу в системі початкової освіти забезпечується не лише загальною підготовкою майбутнього вчителя в педагогічному навчальному закладі, а й ретельною підготовкою до кожного запланованого інтегрованого уроку під час безпосередньої педагогічної діяльності. Підготовка вчителя передбачає:

- аналіз річного календарного планування;
- порівняння матеріалу навчальних програм з різних предметів для виявлення можливих тем для побудови інтегрованого уроку;
- формулювання загальних понять та узгодженість часу, відведеного на їх вивчення;
- визначення мети й завдань уроку;
- вибір доцільних засобів, форм і методів;
- ретельне визначення оптимального навантаження учнів різноманітними видами діяльності;
- добір дидактичного матеріалу [4, с. 31].

У процесі дослідження було виявлено різницю між уроками інтегрованого змісту й уроками з міжпредметними зв'язками, що також має бути об'єктом уваги вчителя під час підготовки до майбутнього уроку. Зазначимо, що принципами методичного об'єднання предметів є опора на знання з багатьох предметів, взаємозв'язок в змісті окремих дисциплін, зближення однорідних предметів та розвиток загальних рис ряду предметів [4, с. 23–24]. Наприклад, у 2-му класі ми можемо об'єднати теми з таких уроків як «Периметр прямокутника» та «Розробка рекламних плакатів, упаковок за власним задумом», «Ліплення пластичним способом «Хто в лісі живе?» та «Середовище існування тварин. Охорона тварин».

Міжпредметні зв'язки передбачають включення в урок запитань або завдань з матеріалу іншого предмету або предметів для більш глибокого сприймання матеріалу. Наприклад, визначення відомих частин мови в прочитаному вірші на уроці читання, історичні «зупинки» на уроках математики або читання вірша на початку уроку для створення відповідної атмосфери тощо.

Висновок та перспективи подальшого дослідження проблеми. Отже, узагальнюючи поданий вище матеріал, можемо стверджувати, що ключовою метою вищої педагогічної освіти є професійна підготовка майбутніх учителів, у тому числі їх готовність до впровадження особистісно орієнтованого, компетентнісного та інтегративного підходів у своїй практичній діяльності. Аналіз літературних джерел продемонстрував зміну спрямованості підготовки майбутніх педагогів від предметного викладання навчальних дисциплін до упровадження міждисциплінарних зв'язків та інтегрованого навчання, що створює передумови для реалізації провідної мети освітніх

закладів – формування гармонійно та всебічно розвиненої особистості кожного учня. Основними засобами підготовки вчителів до впровадження інтегративного підходу є спецкурси, які спрямовані на ознайомлення студентів з особливостями проведення інтегрованих уроків і підготовку до викладання окремих інтегрованих курсів у початковій школі. Перспективи дослідження цієї проблеми передбачають створення методичних рекомендацій щодо організації та проведення інтегрованих занять у Новій українській школі.

Література

1. Державний стандарт початкової загальної освіти МОН України. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.mon.gov.ua.
2. Концепція нової української школи. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>
3. Академічний тлумачний словник української мови. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://sum.in.ua/>
4. Бірюк І. А. Інтегровані уроки у початковій школі : метод. посіб. / І. А. Бірюк. – Володимирецька ЗОШ І-ІІІ ступенів №1: Володимирець, 2018. – 65 с.
5. Большакова І. О. Підготовка вчителя початкової школи до інтегрованого навчання молодших школярів в Україні (кін. ХХ – поч. ХХІ) / О. І. Большакова // Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя] : Психолого-педагогічні науки : зб. наук. пр. / Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя. – Ніжин : Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2012. – № 3. – С. 147–149.
6. Левківська К. В. Теоретичні основи інтеграційних процесів в освіті / К. В. Левківська // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка : наук. журн. / Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка, М-во освіти і науки України. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. – Вип. 54. – С. 177–181.
7. Термінологічний словник з основ підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів післядипломної педагогічної освіти / авт. кол.: Є. Р. Чернишова, Н. В. Гузій, В. П. Ляхоцький [та ін.]; за наук. ред. Є. Р. Чернишової; Держ. вищ. навч. заклад «Ун-т менедж. освіти». – К. : ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», 2014. – 230 с.